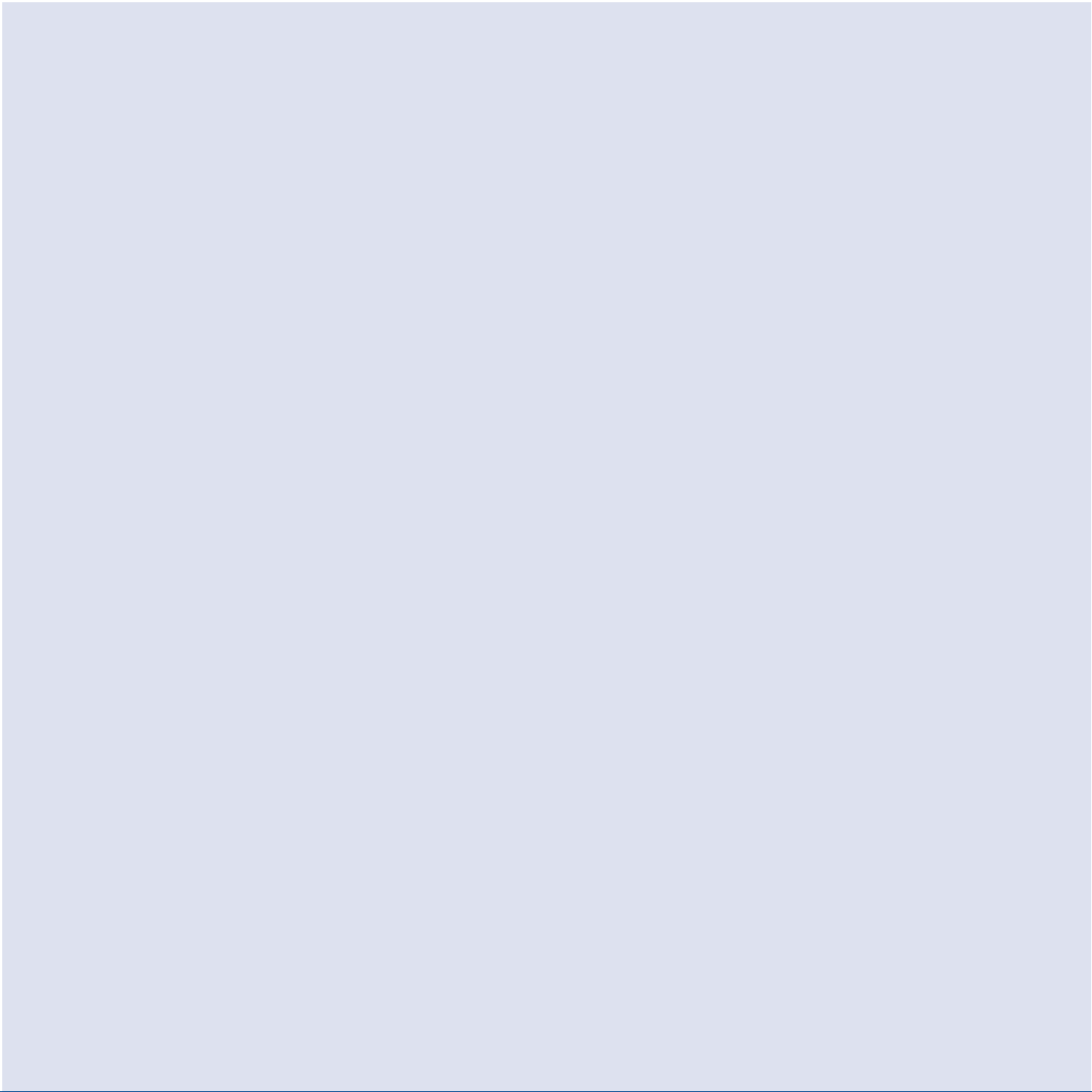

Prof.dr. C.L. Hofman

‘Indianenverhalen’ Het kwetsbare verleden van de Antillen

Universiteit Leiden

‘Indianenverhalen’ Het kwetsbare verleden van de Antillen

Oratie uitgesproken door

Prof.dr. C.L. Hofman

bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar in de
archeologie van het Caraïbisch gebied, met bijzondere aandacht voor
de gebieden waarmee Nederland een historische band heeft
aan de Universiteit Leiden
op dinsdag 18 maart 2008.

Universiteit Leiden

Mijnheer de Rector Magnificus, geliefde studenten, zeer gewaardeerde toehoorders.

Toen ik op een ochtend in de jaren negentig op het Franse eiland Guadeloupe de stokbroden ging halen voor onze veldploeg, zei de verkoopster, van Afrikaanse afkomst, tegen mij: “Ik heb jullie gisteren je vondsten op de televisie zien presenteren en jullie hebben mij blij gemaakt. Nu weet ik wie mijn voorouders zijn, dat zijn de indianen en niet de Galliërs (‘mes ancêtres ne sont pas les Gaulois’) zoals ze mij op school hebben wijsgemaakt”.

4 ‘Indianenverhalen’ bepalen de westerse beeldvorming van de oorspronkelijke indiaanse bewoners van de Caraïbische eilanden en de Amerika’s in het algemeen. Die ‘indianenverhalen’ zijn gebaseerd op vooroordelen uit laat-middeleeuws Europa en hebben vanaf het begin van de kolonisatie van de Nieuwe Wereld door Columbus een scheef historisch beeld neergezet. Hoewel Charles Mann in zijn bestseller 1491² overtuigende voorbeelden geeft van de hoge beschavingen in voor-koloniaal Amerika, blijven de indianenverhalen hardnekkig de ronde doen. U kent waarschijnlijk allemaal de geruchtmakende film *Apocalypto*, een sterk staaltje van massavermaak dat weinig respect toont voor de Maya van nu en het door wetenschappers zorgvuldig opgebouwde beeld van hun verleden. Ook zal een groot aantal onder U de potsierlijke filmtrilogie *Pirates of the Caribbean* gezien hebben, waarin Johnny Depp als kapitein Sparrow op één van de eilanden gevangen wordt genomen door een stam inboorlingen. Deze inboorlingen, die een wonderlijk mengsel vertonen van Maya-, Papua-, en Yoruba-invloeden, willen hem offeren en opeten.

Ons onderzoek tracht die ‘indianenverhalen’ te demystificeren. Het richt zich op de studie van de materiële resten uit de voor-koloniale of prehistorische periode in het Caraïbisch gebied. Empirisch archeologisch onderzoek is nodig om de scheefgegroeide historische constructie recht te zetten en een waarheidsgetrouw beeld te schetsen van de leefgewoonten en gebruiken van de indiaanse samenlevingen die al zo’n 8000 jaar de Antillen kenmerkten voordat Columbus daar aankwam. Een diversiteit aan inheemse culturen heeft het Caraïbische landschap ingericht en sociale netwerken opgebouwd waarvan de Spanjaarden meteen na de kolonisatie gebruik maakten. Voorts hebben de oorspronkelijke bewoners hun stempel gedrukt op de taal en gewoonten die tot vandaag de dag voortleven onder de multiculturele Caraïbische bevolking. Ons onderzoek slaat de brug tussen de voor-koloniale en koloniale geschiedenis. Het zal U dadelijk duidelijk worden dat het noodzakelijk is de koloniale canon bij te stellen. Archeologie draagt bij uitstek bij aan een genuanceerd beeld van de geschiedenis van het Caraïbisch gebied in het algemeen en de identiteit van de Caraïbische eilandbewoners in verleden en heden in het bijzonder.

Wilden en kannibalen

Over de precieze aantallen bewoners van de eilanden ten tijde van Columbus’ ‘landfall’ in 1492 bestaat nog steeds geen overeenstemming. De schattingen lopen uiteen van 100.000 tot 8 miljoen indianen. De Spaanse geestelijken die met de eerste schepen mee waren gekomen en in opdracht schreven van de Spaanse koningen Ferdinand van Aragon en Isabella van Castilië, spraken aanvankelijk over één volk in het Caraïbisch gebied: de ‘Indios’. Spoedig echter maakten zij onderscheid tussen verschillende ‘volken’, ieder met een eigen cultuur, taal en niveau van beschaving.³ Tegenwoordig staan

zij in de literatuur bekend als de *Táino* of *Guatiao*, die een groot deel van de Grote Antillen bewoonden, namelijk Puerto Rico, Hispaniola [tegenwoordig Haïti en de Dominicaanse Republiek], Jamaica, oostelijk Cuba en de Maagdeneilanden. Op westelijk Cuba woonden de *Guanahatabey*, op de Bahamas de *Lucayo* en in het noordoosten van de Dominicaanse Republiek de *Ciguayo*. Op de zuidelijke Kleine Antillen, dit zijn de eilanden tussen Trinidad en Dominica, woonden de *Caribe*. Wie er precies op de noordelijke Kleine Antillen woonden, dat wil zeggen de eilanden tussen Guadeloupe en de Bovenwindse eilanden van de Nederlandse Antillen, Saba, St. Eustatius en St. Maarten, is onbekend. De zogenoemde *Caquetío* woonden in het westelijk deel van Venezuela en op de zuidelijke Caraïbische eilanden (waaronder ook de ABC-eilanden, Aruba, Bonaire en Curaçao). Volgens de Spanjaarden woonden er reuzen op Curaçao, ze noemden dit eiland het '*Isla de los gigantes*'. Ze bestempelden de *Táino* of *Guatiao* als vredelievend en nobel, de *Caribe* als wilde, kannibalistische '*indios flecheros*', indianen bewapend met pijl en boog. De Kleine Antillen vonden zij '*islas inútiles*', onbruikbare eilanden, omdat er geen kostbare metalen zoals goud en andere waardevolle zaken te vinden waren. Bovendien zouden er kannibalen, menseneters, wonen. Wist U overigens dat de term kannibaal is geïntroduceerd in deze tijd? Columbus, die via een westelijke route Azië wilde bereiken en zijn hele leven volhield dat hij daar aangekomen was, vernam dat de *Táino* in oorlog waren met de wilde, mensenetende *Caribe* van de Kleine Antillen. Hij veronderstelde dat dit de *Caniba* waren, de strijders van de Mongoolse veroveraar de Grote Khan, die de eilanden voor de kust van Azië moesten aanvallen. Deze zogenaamd éénogige mensen met hondenkoppen waren in laat-middeleeuws Europa alom bekend uit de verhalen van Marco Polo en De Mandeville.⁴ Columbus verwarde de term *caniba* met *canibal* en *caribe*.⁵

Op 26 december 1492 gebruikte hij voor de eerste keer de term *Caribe* om de verondersteld mensenetende indianen aan te duiden. De inhoudelijke strekking van 'mensenetende wilde', afgeleid van De Mandeville's verhalen over Azië, is één van de vele 'indianenverhalen'.

Columbus mag dan wel op zijn reizen schedels en botten in mandjes aan dakbalken in huizen hebben zien hangen, maar de interpretatie van de Spanjaarden was waarschijnlijk een misconceptie van het gebruik van 'rituele antropofagie': de manipulatie en het offeren van menselijke lichaamsdelen om de kracht van de overledene te laten voortleven in zijn nakomelingen. De Spanjaarden hadden wellicht politieke en economische redenen om de *indios* als niet humane wezens te beschouwen. Archeologisch is kannibalisme nooit aangetoond in het Caraïbisch gebied.

Door oorlog, besmettelijke ziekten en slavernij nam het aantal indianen binnen zeer korte tijd drastisch af. De Spaanse kolonistoren wilden dat ze zich zouden onderwerpen aan hun gezag en stelden ze te werk binnen het 'encomienda'-systeem. Dit was een verkapt vorm van slavernij waarbij de indianen onder het juk kwamen te zitten van Spaanse grootgrondbezitters. Ze werden meedogenloos uitgebuit, moesten tribuut betalen en zich bekeren tot het katholieke geloof.⁶

De overlevende indiaanse bevolking heeft zich in de 16^e eeuw gemengd met de 'nieuwkomers' uit Europa en zwarte slaven van de westkust van Afrika die de verzwakte of uitgemoorde indiaanse slaven moesten vervangen. Slechts een klein aantal wist aan de Spaanse onderdrukking te ontkomen en stand te houden op de zuidelijke Kleine Antillen waar momenteel zo'n 3000 Cariben of 'Kalinago', zoals ze zichzelf noemen, wonen op de eilanden Dominica, St. Vincent en Trinidad. In de 17^e eeuw is er veel over hen geschreven door Franse missionarissen, die

een aantal jaren tussen de indianen woonden. Ze beschreven hun dagelijks leven en gebruiken vanuit een meer verlichte visie, maar het uiteindelijk doel bleef het bekeren tot het katholieke geloof.⁷

De kolonisatie van de Nieuwe Wereld heeft uiteindelijk geleid tot de verdeeldheid van het Caraïbisch gebied zoals wij die vandaag de dag kennen. Spanjaarden, Fransen, Engelsen, Nederlanders, Koerlanders, Denen, Zweden en later ook Noord-Amerikanen eigenden zich delen van het gebied toe. Veel later kwamen er ook contractarbeiders uit Azië. Zo is door de tijd heen een nieuw mozaïek aan culturen ontstaan met gemengde identiteiten en een eigen geschiedenis. Men voelt zich boven alles Trini, Saban, Statian, Arubiano, Dominicano of Cubano, maar men ontleent zijn/haar afkomst aan de geschiedenisboeken die geschreven zijn door de koloniserende mogendheden. Hierin komen de geschiedenis van het eigen eiland en de oorspronkelijke bewoners nauwelijks of niet aan bod. Op die eilanden waar men wel over de eigen geschiedenis leert, begint deze pas zo'n 500 jaar geleden en voert de slavernij de boventoon. Het indiaanse verleden van de eilanden is ook in Europa, zoals bijvoorbeeld in Nederland, slecht bekend. En dat terwijl het cultureel erfgoed van de Nederlandse Antillen en Aruba deel is van het Koninkrijk der Nederlanden.

Leiden in het Caraïbisch gebied

Leiden stond aan de wieg van de archeologiebeoefening in het Caraïbisch gebied. Reeds in 1923 maakte de antropoloog J.P.B. de Josselin de Jong, destijds conservator van het Leidse Museum voor Volkenkunde, als eerste Leidenaar deel uit van een archeologische expeditie naar de Nederlandse Antillen.⁸ Op Saba verhaalt men nog steeds dat De Josselin de Jong op

een draagstoel de 800 treden van de Ladder Bay besteed op weg naar zijn opgravingen in The Bottom.

In de 60er en 70er jaren hebben Dr. P. Glazema⁹ van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (R.O.B.) en Prof. P.J.R. Modderman van het Instituut voor Prehistorie te Leiden contacten gelegd met de Nederlandse Antillen (met name Curaçao en Aruba) en Suriname om archeologisch onderzoek op gang te brengen. Een aantal expedities naar de West werd ondernomen. De eerste Leidse dissertaties over dit gebied zijn van de hand van Cees Dubelaar en Aad Versteeg.¹⁰

Het is echter pas vanaf midden jaren '80 dat de archeologie van het Caraïbisch gebied een structurele plaats kreeg binnen Leiden onder de opvolger van Modderman, Leendert Louwe Kooijmans. Opgravingen werden uitgevoerd door Aad Versteeg, Jay Haviser, Menno Hoogland en mijzelf op St. Eustatius, Saba, St. Maarten, Aruba en Curaçao in samenwerking met het Archeologisch en Antropologisch Instituut van de Nederlandse Antillen (AAINA) en het Archeologisch Museum Aruba (AMA).¹¹ De opgravingsmethoden waren duidelijk beïnvloed door Nederlandse prehistorici: ze werden gekenmerkt door grootschalig nederzettingsonderzoek.

Sinds de jaren '90 hebben we het Leidse onderzoek weten uit te breiden over de geopolitieke grenzen van de eilanden. Door toenemende internationale samenwerkingsverbanden en met financiële steun van onder andere de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) hebben we archeologisch onderzoek verricht op vele eilanden tussen Trinidad en Cuba.

De geopolitieke verdeling van de eilanden heeft de ontwikkeling van het archeologisch onderzoek lang beïnvloed.

Ondanks een in de jaren '60 opgerichte overkoepelende organisatie voor de archeologie van het Caraïbisch gebied, werkten Fransen uitsluitend op de Franse eilanden, Engelsen op de voormalig Engelse eilanden, Nederlanders op de Nederlandse Antillen en Amerikanen op Puerto Rico en de Amerikaanse Maagdeneilanden. Alleen op Cuba en in de Dominicaanse Republiek werkten lokaal opgeleide archeologen. Ieder gebruikte zijn eigen methoden en de onderlinge taalverschillen vormden een barrière voor de verspreiding van de onderzoeksresultaten. Deze insulaire aanpak heeft geleid tot een eilandcentrische visie van archeologische culturen die niet of nauwelijks met elkaar in contact zouden staan.

De basis van het huidig onderzoek in Leiden vormt de idee dat de Caraïbische Zee geen barrière vormt maar juist een verbindingsweg tussen de honderden eilanden en de landen die hieraan grenzen.¹² Het bestuderen van de mobiliteitspatronen en uitwisselingsnetwerken van goederen en ideeën tussen de voor-koloniale samenlevingen is hierbij het uitgangspunt. We gaan ervan uit dat uitwisseling niet alleen voortkomt uit een ongelijke verdeling van natuurlijke bronnen in het gebied maar dat ook biologische aspecten zoals overleving en 'fitness' van de populatie erbij een belangrijke rol spelen.

Ons onderzoek beweegt zich op het snijvlak van de alpha-, bèta- en gammawetenschappen en is daarmee exemplarisch voor het onderwijs- en onderzoeksprofiel van de Faculteit der Archeologie. We bestuderen de menselijke samenleving in het verleden met behulp van methodes uit de sociale en historische wetenschappen, alsook uit de aard- en natuurwetenschappen.¹³

Kolonisatie, migratie, activiteits- en seizoensgebonden mobiliteit of mobiliteit tussen gemeenschappen door huwelijken,

feesten, oorlog en uitwisseling worden deels bepaald door omgevingsfactoren en sociaal gedrag, maar ook door socio-politieke en ideologische factoren. Hierdoor ontstaan ingewikkelde netwerken waarin mensen, goederen en ideeën circuleren. Tegenwoordig ontstaan dit soort netwerken vliegensvlug met behulp van internet, gsm en satellieten. De Caraïbische indianen daarentegen communiceerden met elkaar over grote afstanden door kanotochten en vervolgens door de overdracht van mond-tot-mond nieuws en verhalen naast het uitvoeren van rituele dansen.

In de archeologie vinden deze netwerken hun neerslag in menselijk skeletmateriaal, dier- en plantenresten en voorwerpen van aardewerk, steen, goud, schelp, bot en koraal. De mobiliteit van mensen is deels vastgelegd in regels voor huwelijksuitwisseling en huwelijksvestiging. Deze kunnen we door middel van de studie van het grafritueel, DNA en isotopenonderzoek op skeletresten achterhalen. Zo hebben Menno Hoogland en Raphael Panhuysen met behulp van strontium-isotopenonderzoek kunnen aantonen dat er onderscheid te maken is tussen lokale en niet-lokale individuen in een grafassemblage. Bij dit onderzoek wordt de verhouding tussen de strontiumelementen in het bot en de tanden gemeten en wordt dit vergeleken met de verhouding waarin strontium van nature voorkomt op de eilanden. Dit onderzoek is ontwikkeld in het kader van het door NWO gefinancierde VIDI-project in samenwerking met Prof. dr. Gareth Davies van de Faculteit der Aard- en Levenswetenschappen aan de VU. Uit een studie naar de prehistorische gemeenschap op de vindplaats Anse à la Gourde op het eiland Guadeloupe blijkt dat 25% van de 93 begraven individuen niet lokaal geboren is en pas op latere leeftijd door huwelijk of een andere vorm van mobiliteit in het dorp is komen wonen.

Aan de hand van bioantropologisch onderzoek hebben

Hoogland en Panhuysen inzicht verkregen in de manier van leven, de gezondheidstoestand en de verspreiding van ziekten voordat Columbus in het Caraïbisch gebied aankwam.

Zo hebben ze kunnen vaststellen dat een groot deel van de laat-prehistorische populaties op Guadeloupe en Saba besmet waren met de *Treponema pallidum pertenu* bacterie oftewel ‘yaws’, een door huidcontact overdraagbare ziekte.¹⁴ Onlangs stonden de kranten nog vol met verslagen van een recent DNA- onderzoek waarin de relatie tussen yaws en de seksueel overdraagbare syfilis werd gelegd. De *Treponema* bacterie zou met zeelui meegekomen zijn van Amerika naar Europa. Twee jaar nadat Columbus teruggekeerd was van zijn eerste reis, brak syfilis uit onder Franse troepen bij het beleg van Napels.

8

Dat er goederen en ideeën werden uitgewisseld, leiden we af uit de verspreiding van iconografische voorstellingen en exotische materialen. Deze worden bestudeerd aan de hand van versieringsmotieven op de materiële cultuur en herkomstbepalingen van materiaalcategorieën.

Door functioneel, technologisch en geochemisch onderzoek te combineren, hebben promovendi Daan Isendoorn, Sebastiaan Knippenberg en Yvonne Lammers-Keijsers kunnen aantonen waar en hoe de bewoners van de Kleine Antillen grondstoffen bemachtigden voor het vervaardigen van hun stenen en schelpen werktuigen en aardewerken potten.¹⁵ Opmerkelijk is dat niet-lokale individuen op Anse à la Gourde ook begraven zijn met voorwerpen van niet-lokale herkomst.

Alistair Bright en Maaike de Waal hebben met hun promotie-onderzoek over de verspreiding van aardewerktypen en versieringsmotieven in combinatie met nederzettingpatronen het beeld van de intra- en interinsulaire relaties op de Kleine Antillen verscherpt.¹⁶ Alice Samson, Roberto Valcárcel en Jorge Ulloa doen gelijksoortig onderzoek voor de Grote Antillen.

Door deze informatie te combineren met ethnohistorische gegevens uit de vroeg-koloniale Europese bronnen en cultureel antropologisch onderzoek onder huidige indiaanse gemeenschappen kunnen we de empirisch verkregen archeologische gegevens interpreteren vanuit een levende context. Zo verrichten Arie Boomert, Adriana Churampi, Jimmy Mans en Eva Paulsen in samenwerking met linguïste Eithne Carlin onderzoek naar de ideeënwereld en sociale relaties van de vroeg-koloniale en hedendaagse indiaanse gemeenschappen op de eilanden en in Suriname en de andere twee Guiana's. Zij onderstrepen met hun onderzoek het belang van de vergankelijke materiële cultuur die naar alle waarschijnlijkheid ook in de voor-koloniale periode het grootste deel van het huisraad vormde en werd uitgewisseld binnen de bestaande contactnetwerken. Materialen zoals hout, kalebas, vezels, boombast en veren overleven de tand des tijds in een tropische omgeving als het Caraïbisch gebied niet of nauwelijks en zijn dus archeologisch amper traceerbaar.

De Caraïbische zee: toneel van 8000 jaar netwerken

Bij het eerste contact in 1492 waren de Europeanen verbaasd over de maritieme vaardigheden van de indiaanse eilandbewoners en hoe succesvol ze grootschalige interactie-netwerken onderhielden. Ze waren ook zeer onder de indruk van de snelheid waarmee uitwisselingsgoederen, ook Spaanse goederen, geïntroduceerd en binnen deze netwerken getransporteerd werden. Fray Bartolomé de las Casas, een Spaanse priester van de orde der Dominicanen citeert Columbus die in zijn dagboek op 15 oktober 1492, enkele dagen na zijn aankomst in de Bahamas, schreef:¹⁷

“en terwijl ik tussen deze twee eilanden was, nl. Santa Maria (Rum Cay) en dat grotere dat ik Fernandina (Long Island) heb

genoemd, ontmoette ik een man in een kano die van Santa Maria naar Fernandina ging. Hij had bij zich een klein brood, de maat van zijn vuist, een kalebas met water, wat rode aarde tot poeder gemalen en tot een pasta gemaakt, en enkele gedroogde bladeren, die deze mensen erg moesten waarderen, want op San Salvador kreeg ik er wat van aangeboden. Hij had ook een mand bij zich, gemaakt op hun inheemse manier waarin hij een klein snoer van glaskralen had en twee 'blancas' (Spaanse munten). Hieruit kon ik opmaken dat hij uit San Salvador kwam, Santa Maria had aangedaan en nu op weg was naar Fernandina.”

Dit Caraïbische interactienetwerk ontstond zo'n 8000 jaar geleden, toen de eerste rondtrekkende jagers-vissers-verzamelaars met kano's vanuit Zuid- en Centraal-Amerika de Antilliaanse archipel kwamen verkennen om zich er uiteindelijk permanent te vestigen.¹⁸ Eilanden dicht bij de continentale kusten zoals Trinidad, Curaçao, en Cuba verkenden zij het eerst, en in de eeuwen daarna geleidelijk aan ook de rest van de archipel.

Vanaf het moment dat zij de eilanden bevolkten, veranderden zij het landschap, manipuleerden gewassen en experimenteerden enige tijd later met het vervaardigen van potten uit klei.

In de eerste eeuwen leefden ze van het jagen op hagedissen, knaagdieren en herten, door planten en vruchten te verzamelen en door het vangen van vissen en schildpadden naast het verzamelen van schelpdieren. Hun werktuigen maakten zij uit steen en schelp. Grote vuurstenen klingen, gevonden in de Dominicaanse Republiek, werden vermoedelijk gebruikt bij de slachten van reuzenluisaards. Die waren dan ook snel daarna uitgestorven.

In het tropisch bos van Saba ligt op 400 m boven zeeniveau het kampement Plum Piece. Archeologische resten aangetroffen

tijdens onderzoek door ons verricht in de afgelopen jaren wijzen op seizoensgebonden gebruik van het kampement door jagers-vissers-verzamelaars rond 1500 v. Chr., dus zo'n 3500 jaar geleden gebaseerd op C14-dateringen.¹⁹ Deze resten bestaan uit de sporen van een paar kleine houten hutten en een afvalhoop met grote hoeveelheden voedselresten.

Deze vroege Sabanen aten vooral landkrabben en zeevogels. Met name de pijlstormvogel was voor hen klaarblijkelijk een delicatessen. Zowel landkrabben als zeevogels zijn het beste te vangen wanneer de krabben jaarlijks naar de zee lopen om eieren te leggen en de zeevogels op het eiland komen broeden, dit is tussen februari en juli. Dit seizoensgebonden dieet vulde de Sabanen aan met vis die ruimschoots voorhanden was op het rif voor Saba en in de open zee. Verder aten ze zaden, noten, vruchten en in het wild groeiende knollen. Tussen de voedselresten bevonden zich ook afgedankte werktuigen uit steen, vuursteen, schelp en koraal. Uit steen werden maal- en klopstenen gemaakt voor het verpulveren van zaden en noten. Vuursteen werd gebruikt voor het snijden van planten en schelpen dissels voor het bewerken van hout. Deze dissels maakten ze uit de grote *Strombus gigas* schelp of 'conch shell' zoals hij tegenwoordig lokaal bekend staat.

Die dissels werden gebruikt bij het uithakken van verbrande boomstammen om zogenoemde 'dugout canoes' te maken, boomstamkano's. Kano's speelden een cruciale rol in de communicatie en geschikte boomsoorten waren niet op alle eilanden aanwezig.

Het lijkt erop dat men in één bepaald seizoen van het jaar speciaal naar het tropisch bos van Saba kwam om planten te verzamelen maar vooral ook om hout te kappen voor het maken van kano's.

Vuursteen was niet voorradig op Saba zelf, dus dat gingen de indianen van Plum Piece ofwel zelf halen bij de belangrijkste

bron in het gebied, gelegen op het eiland Antigua, op een paar dagen varen, of ze verkregen het van andere groepen. Alles wijst erop dat deze eerste eilandbewoners al opereerden binnen het netwerk van een aantal eilanden om aan hun dagelijkse levensbehoeften te voldoen. Ze wisselden materialen uit en naargelang het seizoen en de activiteit peddelden ze met hun kano's heen en weer.

Door toenemende wederzijdse expedities, contacten en uitwisseling tussen groepen uit de kuststreken van Zuid- en Centraal-Amerika en op de eilanden gevestigde gemeenschappen van jagers-vissers-verzamelaars werden steeds meer eilanden bewoond. Men leefde voor lange perioden op één plek en richtte dorpen op. De dorpsgemeenschappen maakten deel uit van een egalitaire samenleving die verbonden was door huwelijksbanden. Er werd nog altijd gejaagd op klein wild (het grootste zoogdier was op de oceanische eilanden de inheemse rijstrat die met de komst van de schepen uit Europa vervangen is door de scheepsrat). Men leefde nog steeds van de visvangst en het verzamelen van schelpdieren, maar dit eiwitrijke dieet werd nu steeds meer aangevuld met zetmeel. Het domesticeren en verbouwen van gewassen, onder anderen maniok, zoete aardappel, *yams* en *tayer*, was inmiddels een belangrijke economische bezigheid geworden. Het aanleggen van kostgronden en het beter 'managen' van de natuurlijke omgeving was één van de redenen waarom mensen nu langer op één plek bleven wonen.

In de dorpen werden aardewerken potten gebakken en voorwerpen uit hout, steen, schelp en bot minutieus bewerkt. Ook werden ze bemachtigd door uitwisseling over korte of lange afstanden. Er bestonden tussen de eilanden uitgestrekte interactienetwerken voor de uitwisseling van goederen en ideeën. Zo werden onder anderen jadeit, lapis lazuli en

amethyst uitgewisseld. Het herkomstgebied in Zuid- en Centraal-Amerika werd een soort 'lifeline', een sociaal vangnet.²⁰ Herinneringen aan het land van de voorouders werden vermoedelijk via mythen en verhalen overgedragen en uitgebeeld door middel van iconografische voorstellingen. Zo circuleerde bijvoorbeeld de uitsluitend op het vasteland voorkomende koningsgier op stenen amuletten in de eilanden.²¹

In de laatste eeuwen voor de kolonisatie namen de activiteiten op de eilanden sterk toe omdat het culturele, ideologische en sociaal-politieke klimaat veranderde.²² Uit de vroeg-koloniale bronnen blijkt dat tijdens het eerste contact op de Grote Antillen en langs de kusten van Centraal- en Zuid-Amerika hiërarchische samenlevingen bestonden met complexe sociaal-politieke organisatiestructuren. Deze hoofdmanshappen of *cacicazgos* (dit is de term waarmee de Spanjaarden ze aanduiden) waren van verschillende aard en grootte. In de archeologie zien we de opkomst hiervan terug in de constructie van ceremoniële centra met balspeelplaatsen en een uitzonderlijk rijke elite-gebonden materiële cultuur.²³ Ons huidige onderzoek in de Dominicaanse Republiek richt zich op de archeologische resten van een *Taino* dorp uit ongeveer 1400 na Christus. Dorpen tot 1000 mensen stonden onder leiderschap van een hoofdman of *cacique*. Een gebied met een aantal dorpen vormde een hoofdmanschap, bestuurd door een hoofd-*cacique*. Zijn/haar leiderschap was erfelijk.²⁴ Hispaniola was opgedeeld in vijf van deze *cacicazgos*. De grenzen ervan werden bepaald door de *cacique* middels oorlogvoering, het sluiten van allianties en andere vormen van politieke manipulatie. Vooroudercultus vormde de basis van de politiek-religieuze ideologie. Goede relaties met de bovennatuurlijke wereld waren van levensbelang voor de macht van de *cacique* en met behulp van geestverruimende middelen, zoals de zaden

van de *Anadenanthera peregrina*,²⁵ konden de *cacique* en de *behique* of sjamaan in contact treden met de goden.²⁶ In de archeologie vinden we hier de rituele parafernalia van terug zoals braakspatels en snuifpijpies.

Alhoewel uit het archeologisch beeld duidelijk wordt dat de gemeenschappen op de kleinere eilanden nooit politieke centralisatie hebben gekend, onderhielden ze relaties met de hoofdmanshappen van de Grote Antillen en de Centraal- en Zuid-Amerikaanse kustgebieden. Uit ons archeologisch onderzoek op Saba blijkt dat althans een deel van de bewoners van de Kleine Antillen onder invloed kwam van de *Táino* hoofdmanshappen. De ABC-eilanden maakten deel uit van de hoofdmanshappen van de *Caquetío* van west Venezuela. De verschillende hoofdmanshappen bestierden complexe netwerksystemen rond de Caraïbische Zee. Colombiaans goud werd verhandeld langs de kusten van Centraal-America, en voorts met Cuba en Hispaniola. Aardewerken potten en rituele voorwerpen uit bot, steen en schelp circuleerden tussen de Grote en Kleine Antillen. De bevolking op Curaçao, Aruba en Bonaire was betrokken in netwerken met het binnenland van Venezuela voor de uitwisseling van onder andere tabak, zout, en kralen van steen en schelp.

Het eiland Saba vormde wellicht door zijn ligging een noodzakelijk scharnier binnen het netwerk tussen de hoofdmanshappen op de Grote Antillen en die op het Zuid-Amerikaanse vasteland.²⁷ Het ligt in het noordelijkste deel van de Kleine Antillen en niet ver van de rijke visgronden van de Saba Bank, een 2200 km² groot onderzees plateau.

Onze opgravingen op de vindplaats Kelbey's Ridge hebben de sporen van een aantal kleine, ronde houten huizen blootgelegd. De doden werden onder de huisvloeren begraven. Er zijn aanduidingen dat de grafkuil na de bijzetting van de dode een

tijd openbleef, er botstukken uitgehaald werden als de weke delen waren vergaan. Deze botstukken deden vermoedelijk dienst als orakels en onderschrijven de bijzondere band die de eilandbewoners onderhielden met hun voorouders zoals in die tijd gebruikelijk was. Het was dan ook waarschijnlijk dit gebruik dat Columbus beschreef toen hij op Cuba botten en schedels in mandjes aan de dakbalken van huizen zag hangen. Strontium-isotopenonderzoek laat een heterogene herkomst zien van de begraven individuen. We gaan er dus van uit, dat de meeste bewoners pas op latere leeftijd naar Saba gekomen zijn om een dorp te stichten. De enorme hoeveelheid visafval in het dorp, bewaard gebleven in een aantal grote hardplaatsen, doet vermoeden dat de bewoners van Kelbey's Ridge betrokken waren bij intensieve visserij. Mogelijk gaat het om de exploitatie van de Saba Bank en de verwerking (drogen en roken) van de vissen voor hun uitwisselingsnetwerk. Uit ons antropologisch onderzoek bij indiaanse groepen in de Guiana's blijkt ook dat voedsel een belangrijke component vormt binnen de uitwisselingsnetwerken.

Ook de exotische herkomst van bijvoorbeeld steen en klei, gebruiks- en rituele voorwerpen alsook de versieringsmotieven op aardewerk wijzen op de veelzijdige contacten die de bewoners van Kelbey's Ridge onderhielden met hun burens en verwanten. Soms woonden die honderden kilometers, dus dagen of soms weken varen, van hen vandaan.

Kortom, de Caraïbische Zee was al lang vóór 1492 het toneel van intensief netwerken. Het was een dynamisch landschap waarin relaties en contacten door de tijd heen verschoven. Het zijn deze netwerken die aan de basis liggen van de U zeker welbekende 'Columbian Exchange',²⁸ een proces dat wereldwijd zijn impact kende, maar voor de inheemse bevolking van de Amerika's dramatische gevolgen heeft gehad.

Op grote schaal werden na 1492 planten, dieren, voedsel, mensen, goederen en ideeën, maar ook epidemische ziektes tussen het Oostelijk en Westelijk halfrond uitgewisseld en verspreid.

Wist U dat U dagelijks woorden in de mond neemt die ontleend zijn aan de talen van de oorspronkelijke bewoners van de Amerika's? Woorden als tabak, cacao, barbecue, kano en tomaat zijn er maar enkele van.

De Amerikaanse, Europese, Afrikaanse en Aziatische leefgewoonten zijn na 1492 voorgoed veranderd en sindsdien is door de globalisering het uitwisselingsproces in een stroomversnelling geraakt.

Vóór 1492 waren er geen sinaasappels in Florida, geen bananen in Ecuador, geen paprika's in Hongarije, geen rubberbomen in Afrika en was er geen chocola in Zwitserland, geen chili in India en geen gele koorts in de Amerika's. Twintig procent van het goud in 16^e eeuwse Europa kwam van de Caraïbische eilanden.

Toekomst van het onderzoek

Met de recent verkregen VICI subsidie van NWO gaan we in de komende jaren met een internationaal en interdisciplinair team van twaalf onderzoekers de dynamiek en achterliggende mechanismen van de mobiliteitspatronen en uitwisselingsnetwerken van de Caraïbische indianen verder ontrafelen en in kaart brengen. Hierbij zullen bestaande collecties uit een groot geografisch gebied worden onderzocht op herkomst en iconografie. Centraal bij het onderzoek staat het verder ontwikkelen en verfijnen van natuurwetenschappelijke methoden voor de analyse en herkomstbepaling van materialen en menselijke skeletresten. Hierbij zullen we samenwerken met ecologen, moleculair biologen en geochemici. Het onderzoek naar de epidemiologie van de ziekte 'yaws' in het Caraïbisch gebied

wordt uitgebreid met oud-DNA en kan een bijdrage leveren aan het zogenoemde 'syfilis'-debat.

Samenwerking met diverse specialisten en laboratoria binnen wat nu de Faculteit der Archeologie is zal ook in de toekomst voor ons onderzoek van groot belang blijven. Hier wil ik speciaal Bram van As, Raymond Corbey, Annelou van Gijn, Thijs van Kolfschoten, Joanne Mol, Loe Jacobs, Erick van Driel en Medy Oberendorff noemen voor hun betrokkenheid bij ons onderzoek in de afgelopen jaren.

Voorts is het ons voornemen om in de toekomst de koloniale archeologie een voorname plaats te geven binnen ons onderzoek en zo de brug te slaan tussen het onlosmakelijk verbonden voor-koloniale en koloniale verleden van het Caraïbisch gebied. In het najaar sprak Prof. Gert Oostindie zijn inaugurale rede uit als hoogleraar Caraïbische geschiedenis. Met mijn benoeming bestrijkt de Universiteit Leiden nu de volledige geschiedenis van het gebied vanaf haar eerste bewoning tot op heden. De integratie van onderzoek en onderwijs is voor ons altijd een hoge prioriteit geweest. De afgelopen 20 jaar hebben ruw geschat tussen de 200 en 300 studenten archeologie hun praktijkonderwijs op één van de Caraïbische eilanden genoten. Velen hebben scripties geschreven over deelonderwerpen van ons onderzoek. We hopen de komende jaren onze 'graduate community' verder uit te breiden; interactie met studenten is voor ons een enorme stimulans.

Kwetsbaar verleden

Het indiaanse verleden van de Antillen ligt besloten in een zeer kwetsbaar bodemarchief. Natuurlijke factoren zoals kusterosie door zeespiegelstijging en orkanen (trouwens nog een inheems woord) vagen gestaag de veelal aan de kust gelegen resten van de indiaanse dorpen weg. Eeuwenoude voorwerpen liggen te grabbel op de stranden als ware het een uitverkoop van een

‘supermarché de l’archéologie’, zoals privé-verzamelaars op Guadeloupe het fenomeen noemen.

Ook worden deze archeologische vindplaatsen bedreigd door recente ontwikkelingen in de economie; de bouwactiviteiten op de eilanden zijn namelijk in een stroomversnelling geraakt, grootschalige hotelcomplexen worden gebouwd op plaatsen van prehistorische dorpsresten. Toen wij in 2005 in de Dominicaanse Republiek de vindplaats Punta Cana zouden opgraven, konden wij ternauwernood de vondsten uit een storthoop redden. De vindplaats was enkele dagen voor onze aankomst door een bulldozer weggeschoven in verband met de aanleg van een golfbaan.

Moedwillige vernietiging of vandalisme zoals het aanbrengen van graffiti op prehistorische rotstekeningen en artefactenroof voor de kunsthandel zijn andere facetten die bijdragen aan de teloorgang van de prehistorische culturele erfenis van de regio. De aantrekkelijke indiaanse voorwerpen verschijnen regelmatig bij veilingen van Sotheby’s, Christy’s en via het web bij Ebay. *Time Magazine* tipte onlangs tot afgrijzen van de archeologische gemeenschap het verzamelen van archeologica als een klinkende investering.

Wetgeving aangaande het behoud van het cultureel erfgoed van het Caraïbisch gebied is door de geopolitieke verdeeldheid in het gebied niet eenduidig. Op de Franse eilanden geldt het verdrag van Valetta zoals in Europa, wat inhoudt dat de ‘verstoorde’ betaalt. Het schrijft voor dat voorafgaand aan iedere bouwactiviteit een afweging van archeologische belangen plaats heeft. De projectontwikkelaar moet dan rekening houden met archeologisch onderzoek voorafgaand aan de bouw. Op de andere eilanden bestaat zo’n wetgeving niet. Het is onze intentie om de komende jaren onze internationale samenwerking in het gebied uit te breiden

en met lokale instanties en musea ernaar te streven om gemeenschappelijk zorg te dragen voor het beheer van het cultureel erfgoed, publieksgerichte presentatie ervan te bevorderen en de opleiding van lokaal kader te bewerkstelligen. Ook op de Nederlandse Antillen is het Verdrag van Valetta nog niet geïmplementeerd. Dit tot grote frustratie van instanties op de Antillen als het Nationaal Archeologisch Antropologisch Museum, St. Maarten Archaeological Center, St. Eustatius Center for Archaeological Research en het Archeologisch Museum Aruba, die zorgdragen voor het erfgoed op de eilanden. Op eigen initiatief hebben de Santa Barbara Plantation op Curaçao en de familie Plantz op St. Maarten archeologisch onderzoek op deze twee eilanden financieel ondersteund. Ook hebben zij ervoor gezorgd dat het erfgoed wordt opgenomen in hun ontwikkelingsplannen. Een initiatief dat toegejuicht mag worden en als voorbeeld moge dienen voor de vele projectontwikkelaars die tot op heden weinig oog hebben voor het kwetsbaar verleden van de Antillen en wier oren niet staan naar de echte verhalen over de indianen.

Dankwoord

Aan het einde gekomen van mijn rede, wil ik graag een aantal mensen en instanties bedanken die er in de afgelopen jaren aan hebben bijgedragen dat ik hier deze rede heb mogen uitspreken.

In de eerste plaats dank ik het vorige en huidige College van Bestuur voor het vertrouwen dat U heeft getoond door mij te benoemen tot persoonlijk hoogleraar in de archeologie van het Caraïbisch gebied.

Sticusa en Oksna wil ik bedanken voor hun financiële steun in de eerste jaren van ons onderzoek op Saba. NWO ben ik

zeer erkentelijk voor haar financiële ondersteuning van ons promotieonderzoek en daarna van twee kleine programma's, een ASPASIA, een VIDI en recentelijk ook een VICI. Het Leids Universiteits Fonds wil ik danken voor haar steun aan het project voor de Campagne voor Leiden en de Bijvanck subsidies die de afgelopen jaren aan leden van onze onderzoeksgroep zijn toegekend. En tenslotte de Stichting Nederlands Museum voor Anthropologie en Praehistorie voor haar steun aan onze projecten.

In het bijzonder wil ik de verschillende mensen en instanties op de eilanden noemen die ons toestemming hebben verleend om onderzoek te doen, in het bijzonder het Bestuurscollege van het Eilandgebied Saba. Voorts André Delpuech, die in de jaren negentig vanuit het Franse Ministerie van Cultuur belast was met de archeologie op Guadeloupe. *André merci à toi pour nous avoir accueilli en Guadeloupe et avoir entamé une coopération internationale, modèle pour la Caraïbe.* Ten slotte, Marcio Veloz Maggiolo, directeur van het Museo del Hombre Dominicano in Santo Domingo. *Estimado Marcio, muchas gracias por el recibimiento y por la cooperación internacional entre nuestras instituciones en las investigaciones de la Republica Dominicana.*

Hooggeleerde Louwe Kooijmans, Jansen en Willems, beste Leendert, Maarten en Willem, jullie hebben mij op vele manieren gesteund tijdens mijn loopbaan aan de Faculteit der Archeologie. Leendert, ik ben je dankbaar voor je harde maar zeer positieve feedback die je gedurende heel mijn carrière bent blijven geven. Je vond het graven in de Caraïben zwaar, maar interessant en inspirerend denk ik, want je bleef ons volgen. Maarten en Willem wil ik speciaal bedanken voor de voordracht van mijn benoeming tot persoonlijk hoogleraar.

Maarten, helaas op dit moment in Mexico, is vanaf de beginjaren in Leiden mijn belangrijkste tutor geweest. Hij heeft mij bewust gemaakt van het belang van cultureel antropologisch onderzoek bij de studie van de archeologie van de Amerika's. Willem, sinds vorig najaar vormen wij samen met Jochem Koopman het bestuur van de Faculteit. Onze eerste maanden samen zijn intensief geweest, we zitten op één lijn en ik hoop dat we onze samenwerking de komende jaren op dezelfde manier zullen voortzetten. Jouw inbreng van werelderfgoedstudies binnen de Faculteit betekent voor ons onderzoek een grote verrijking, temeer als duidelijk moge zijn uit mijn rede dat op het gebied van de wetgeving de komende jaren nog heel veel te doen is met de nieuwe status van Saba, St. Eustatius en Bonaire als openbare lichamen van Nederland.

I consider myself fortunate to have an outstanding international group of researchers at my side. Without your dedication, motivation and enthusiasm it would not have been possible to develop and elevate the Caribbean Research programme at Leiden to such great heights.

Een speciaal woord voor collega Arie Boomert. Aad, jij vormt een grote inspiratiebron voor onze groep, je encyclopedische kennis van de archeologie, etnohistorie en antropologie van het Caraïbisch gebied is van een uitzonderlijke rijkdom.

Menno, natuurlijk is deze leerstoel het resultaat van wat we samen hebben opgebouwd, als partners en als collega's. In 1987 zijn we voor het eerst samen naar Saba gereisd en dat is het begin geweest van twintig jaar intensieve samenwerking. We zijn complementair aan elkaar en hebben ieder onze eigen richting weten te vinden binnen ons onderzoek alsook ook binnen het onderwijs. Je hebt mij altijd de ruimte gegeven om

dat op mijn eigen manier te doen en daarvoor ben ik je zeer erkentelijk.

Mijn ouders en Albert Jan en Mariette wil ik bedanken voor het vertrouwen, de belangstelling en het enthousiasme waarmee jullie mij, ondanks de grote afstand tussen onze woonplaatsen altijd hebben omringd.

Ten slotte, jou Yann wil ik roemen voor je enorme geduld als zoon van twee archeologen. Jij was acht weken toen je voor het eerst in je mandje met ons naar Saba reisde. Op je derde mompelde je wat creools toen je op een schooltje zat op het Franse deel van St. Maarten, op je zesde leerde je een skelet opgraven op Guadeloupe en vorige zomer draaide je met de studenten mee in de veldcampagne op de Dominicaanse Republiek. Je wilt medicijnen gaan studeren, je tweede keuze is archeologie. Hoe kom je erbij!

Ik heb gezegd

Noten

- 1 Zie ook Nederveen Meerkerk, H. C. van 2000. *Indian Tales. Relationship between the Indians and the Dutch in XVIIth century Brazil. Indios do Nordeste: temas e problemas 2*, EDUFAL, pp 30-79. Maceió, AL, Brasil.
- 2 Mann, Ch.C., 2005. 1491: *New revelations of the Americas before Columbus*. Knopf, New York.
- 3 Bijvoorbeeld Casas, Fray B. de las, 1909. *Apologética historia de las Indias. Historias de Indias*, vol 1. M. Serrano y Sanz, Bailly/Baillière e Hijos, Madrid; Oviedo, G.F. de, 1950. *Sumario de la natural historia de las Indias*. Fondo de Cultura Económica, México; Pané, R., 1974 [1571]. *Relación acerca de las Antigüedades de los Indios*. Edited by José J. Arrom. Siglo Veintiuno Editores, México City.
- 4 Moffitt, J.F., en S. Sebastián, 1996. *O Brave new people: The European invention of the American Indian*. University of New Mexico Press, Albuquerque.
- 5 Columbus C., 1990. *The Journal. Account of the First Voyage and Discovery of the Indies*, vol. I, Part I, pp. 124-126. Instituto Poligrafico e Zecca Dello Stato: Libreria dello Stato, Rome.
 26 de noviembre
Estimaba que la tierra que hoy vido de la parte de Sueste del Cabo de Campana era la isla que llamaban los indios Bohio: parecelo porque dicho cabo esta apartado de aquella tierra. Toda la gente que hasta hoy ha hallado diz que tiene grandisimo temor de los de Caniba o Canima, y dicen que viven en esta isla de Bohio, la cual debe de ser muy grande, según le parece, y cree que van a tomar a aquellos a sus tierras y casas, como sean muy cobardes y no saber de armas. Y a esta causa le parecía que aquellos indios que traía no suelen poblarse a la costa de la mar, por ser vecinos a esta tierra, los cuales diz que despues que le vieron tomar la vuelta de esta tierra no podian hablar, temiendo que los habian de comer, y no les podía quitar el temor, y decían que no tenían sino un ojo y la cara de perro, y creía el Almirante que mentían, y sentía el Almirante que debian de ser del señorío del Gran Can que los captivaban.
 26 november
 De Admiraal had het idee dat het land, dat hij eerder die dag ten zuidoosten van Cabo de Campana gezien had, het eiland was dat

de indianen *Bohío* noemden. Hij dacht dat omdat het voorgebergte gescheiden was van het land.

Alle mensen die hij tot nu toe had ontmoet, waren echt bang voor deze *Caniba* of *Canima* wonend het eiland *Bohio*. Dat eiland moet heel lang zijn of tenminste zo'n indruk had hij. Hij dacht dat de *Canibas* waarschijnlijk naar de eilanden gingen om landen en huizen van deze laffe en vredelievende mensen aan te vallen.

De indianen, die met de Admiraal waren meegekomen, woonden ook niet aan de kust, want dan zouden ze makkelijk bereikbaar zijn voor de *Caniba*. Op het moment dat ze merkten dat de Admiraal in die richting ging varen, konden ze van angst geen woord meer zeggen, ze vreesden opgegeten te worden en konden niet tot rust worden gebracht. Ze herhaalden dat de *Canibas* slechts één oog en het gezicht van een hond hadden. De Admiraal dacht dat ze logen want hij was ervan overtuigd dat de aanvallers de dienaren van de Grote Khan waren.

p. 208

26 de Diciembre

[...] y el Señor, como no sepa que sean armas, porque no las tienen ni las usan, le pareció gran cosa; aunque dice que el comienzo fue sobre habla de los de Caniba, que ellos llaman Caribes, que los vienen a tomar, y traen arcos y flechas sin hierro, que en aquellas tierras no había memoria de él, y de acero ni de otro metal, salvo de oro y de cobre, aunque cobre no había visto sino poco el Almirante.

26 december

[...] De Koning had geen notie van wapens, ze hadden of gebruikten geen wapens, en hij was zeer onder de indruk. De Admiraal legde dat uit in het gesprek over *Canibas*, die de indianen *Caribes* noemen. Ze kwamen om indianen te gijzelen, ze hadden boog en pijlen maar niet van ijzer, in deze landen kenden ze geen staal of ander metaal, behalve goud en koper, maar van dat laatste had de Admiraal weinig gezien.

- 6 Zie bijvoorbeeld Sued Badillo, J. (ed.), 2003. *General History of the Caribbean*, Volume I: *Autochthonous Societies*. Unesco Publishing, London and Oxford.

- 7 Breton, Père R., 1665-66 [1892]. *Dictionnaire Caraïbe-François*. Jules Platzman, Leipzig; Breton, Père R., 1978. *Relations de l'Île*

- de la Guadeloupe*. Société d'Histoire de la Guadeloupe, Basse-Terre, Guadeloupe; Coppier, G., 1645. *Histoire et voyage des Indes Occidentales*. Jean Huguëtan, Lyon;
- Rochefort, C., de 1658. *Histoire Naturelle et Morale des Isles Antilles de l'Amérique*. Arnold Lucas, Rotterdam; Tertre, J.B. du, 1667. *Histoire Générale des Antilles Habitées par les Français*. Jolly, Paris.
- 8 Josselin de Jong, J.P.B. de, 1947. *Archaeological material from Saba and St. Eustatius, Lesser Antilles*. Mededelingen van het Rijksmuseum voor Volkenkunde, No. 1, Leiden.
- 9 Glazema, P., 1967. *Rapport betreffende de uitzending van dr. P. Glazema naar de Nederlandse Antillen, Suriname en Venezuela, 23 januari tot 17 mei 1967*. Intern rapport, ROB, Amersfoort.
- 10 Dubelaar, C. 1986. *South American and Caribbean petroglyphs*. KITLV Car. Series 3, Dordrecht/Riverton; Versteeg, A.H., 1985. *The prehistory of the young coastal plain of Suriname*. PhD dissertation, Leiden University.
- 11 Haviser, J.B., 1987. *Amerindian cultural geography on Curaçao*. PhD dissertation, Leiden University; Haviser, J.B., 1991. *The first Bonaireans*. Rep. Arch.-Anthrop. Inst. of the Netherlands Antilles 10, Willemstad, Curaçao; Hofman, C.L. and M.L.P. Hoogland (eds), 1999. *Archaeological investigations on St. Martin (Lesser Antilles). The sites of Norman Estate, Anse des Pères and Hope Estate. With a contribution to the 'La Hueca problem'*. Archaeological Series Leiden University (ASLU) 4, Leiden; Versteeg, A.H., and S. Rostain (eds), 1997. *The Archaeology of Aruba: The Tanki Flip Site*. Publications of the Aruba Museum 8. Oranjestad, Aruba; Versteeg, A.H. and K. Schinkel 1992. *The Archaeology of St. Eustatius: The Golden Rock Site*. Publication of the St. Eustatius Historical Foundation, 2. Publication of the Foundation for Scientific Research in the Caribbean Region, 131. Amsterdam.
- 12 Zie ook Broodbank, C., 2002. *An Island Archaeology of the Early Cyclades*. Cambridge University Press, Cambridge; Fitzpatrick, S.M. (ed.), 2004. *Voyages of Discovery: The Archaeology of Islands*. Praeger, Westport; Johnstone, P., 1980. *Sea-Craft of Prehistory*. Edited by S. McGrail. Harvard University Press, Cambridge; Rainbird, P., 2004. *The archaeology of Micronesia*. Cambridge University Press, Cambridge; Watters, D.R., and I. Rouse, 1989. Environmental diversity and maritime adaptations in the Caribbean area. In: P.E. Siegel (ed.), *Early Ceramic Population Lifeways and Adaptive Strategies in the Caribbean*, pp. 129-144. BAR 506, Archaeopress, Oxford; Wilson, S.M., 1993. The Cultural Mosaic of the Indigenous Caribbean. *Proceedings of the British Academy* 81:37-66.
- 13 Zie bijvoorbeeld Hofman, C.L., M.L.P. Hoogland and A. Van Gijn (eds), 2008. *Crossing the borders. New methods and techniques in the study of archaeological materials from the Caribbean*. University of Alabama Press, Tuscaloosa.
- 14 Panhuysen, R.G.A.M., and M.L.P. Hoogland, 2002. Treponematosis in a Late Ceramic population. A preliminary report on the human remains excavated at the site of Anse à la Gourde, Guadeloupe, France. *Fysisch Antropologische Mededelingen* 10:11-15.
- 15 Knippenberg, S., 2006. *Transport and exchange of stone materials among the northern Lesser Antilles*. Archaeological Series Leiden University (ASLU) 13, Leiden. Lammers-Keysers, Y., 2007. *Tracing traces from present to past. A functional analysis of pre-Columbian shell and stone artefacts from Anse à la Gourde and Morel, Guadeloupe, FWI*. Archaeological Series Leiden University (ASLU) 15, Leiden.
- 16 Waal, M. de, 2006. *Pre-Columbian Social Organisation. An archaeological case-study at La Désirade, Petite Terre and Pointe des Châteaux, French West Indies*. Ph.D. dissertation, Leiden University.
- 17 Columbus, C., 1992. *The Journal Account of the First Voyage and Discovery of the Indies*. Volume I, Part 1. Instituto Poligrafico e Zecca dello Stato. Libreria dello Stato, Rome.
- p.55
 "[...] y estando a medio golpho d'estas dos islas, es de saber, de aquella Sancta Maria y d'esta grande a la cual pongo nombre la Fernandina, hallé un hombre solo en una almadía que se pasaba de la isla de Sancta Maria a la Fernandina, y traía un poco de su pan, que sería tanto como el puño y una calabaza de agua, y un pedazo de tierra bermeja hecha en polvo y después amasada, y unas hojas secas, que debe ser cosa muy apreciada entrellos, porque ya me truxeron en San Salvador d'ellas en presente; y traía un cestillo a su guisa en que tenía un ramalejo de cuentezillas de vidrio y dos blancas, por las cuales cognosci qu'él venía de la isla de San Salvador, y avía pasado a aquélla de Sancta María y se pasaba a la Fernandina."

- 18 Rouse, I.B., 1992. *The Tainos: Rise and Decline of the People who Greeted Columbus*. Yale University Press, New Haven/London. Zie ook Boomert, A., 2000. *Trinidad, Tobago and the lower Orinoco interaction sphere. An Archaeological/ethnohistorical study*. Ph.D. dissertation, University of Leiden. Plantijn Casparie, Heerhugowaard; Keegan W.F., 1994. West Indian archaeology. 1. Overview and foragers. *Journal of Archaeological Research* 2, 255-284; Wilson, S.M., (ed.), 1997. *The Indigenous People of the Caribbean*, University Press of Florida, Gainesville; Wilson, S.M. 2007. *The archaeology of the Caribbean*. Cambridge University Press; Veloz Maggiolo, M.I., 1991. *Panorama histórico del Caribe precolombino*. Banco Central de la República Dominicana, Santo Domingo, Dominican Republic; Veloz Maggiolo M.I., 1993. *La isla de Santo Domingo antes de Colón*. Banco Central de la República Dominicana, Santo Domingo, Dominican Republic.
- 19 Hofman C.L., A.J. Bright en M.L.P. Hoogland, 2006. Archipelagic resource mobility. Shedding light on the 3000 years old tropical forest campsite at Plum Piece, Saba (Northern Lesser Antilles). *Journal of Island and Coastal archaeology* 1(2):145-164.
- 20 Het concept van 'lifeline' is voorgesteld voor de Pacific door Patrick Kirch. Deze contacten of 'lifelines' waren van levensbelang in zware tijden of als sociaal vangnet om te zorgen voor demografisch stabiele gemeenschappen. Kirch, P., 1988. Long-distance exchange and island colonization: the Lapita case. *Norwegian Archaeological Review* 21:103-117.
- 21 Hofman, C.L., A.J. Bright, A. Boomert en S. Knippenberg, 2007. Island Rhythms. The web of social relationships and interaction networks in the pre-Columbian Lesser Antilles. *Latin American Antiquity* 18(3).
- 22 Delpuech, A., en C.L. Hofman, 2004. *Late Ceramic Age Societies in the eastern Caribbean*. BAR International Series 1273, Archaeopress, Oxford; Sued Badillo, J., (ed.) 2003. *General History of the Caribbean*, volume I: *Autochthonous Societies*. Unesco Publishing, London and Oxford.
- 23 Wilson, M.S., 1990. *Hispaniola: The Chiefdoms of the Caribbean in the Early Years of European Contact*. University of Alabama Press, Tuscaloosa.
- 24 Keegan, W.F., and M.D. Maclachlan, 1989. The evolution of avunculocal chiefdoms: a reconstruction of Taino kinship and politics. *American Anthropologist* 91(3), 613-630.
- 25 De *Anadenanthera peregrina* is ook bekend onder de namen *cohoba*, *yopo*, *narica*, en *nopo* en is endemisch in het Caraïbisch gebied en Zuid Amerika. De plant groeit tot 20 m hoog en heeft witte en lichtgele bloemen. Hij wordt als hallucinogeen gebruikt bij rituelen en ceremonies.
- 26 Curet, J.A., 1996. Ideology, chiefly power and material culture: an example from the Greater Antilles. *Latin American Antiquity* 7(2), 114-31; Oliver, J., 1998. *El centro ceremonial de Caguana, Puerto Rico: Simbolismo iconográfico, cosmovisión y el poderío caciquil Taíno de Boriqúen*. BAR International Series 727, Archaeopress, Oxford.
- 27 Hoogland M.L.P. en C.L. Hofman, 1999. Taino expansion towards the Lesser Antilles. The case of Saba. *Journal des Américanistes* 85:93-113.
- 28 Crosby, A.W., 2003. *The Columbian Exchange: Biological and Cultural Consequences of 1492*. 30th Anniversary Edition, Greenwood Publishing Group, Westport.

In deze reeks verschijnen teksten van oraties en afscheidscolleges.

Meer informatie over Leidse hoogleraren:
Leidsewetenschappers.Leidenuniv.nl

PROF.DR. C.L. HOFMAN

Corinne Hofman is in 1993 in Leiden gepromoveerd op het proefschrift: 'In Search of the Native Population of pre-Columbian Saba, 400-1450 A.D. Part One. Pottery Styles and their interpretations'.

Vanaf die tijd is haar onderzoek en onderwijs aan de Universiteit Leiden gericht op de archeologie van het Caraïbisch gebied. Zij verricht archeologisch onderzoek op veel Caraïbische eilanden en is met name geïnteresseerd in de communicatiesystemen en interactienetwerken van de oorspronkelijke indiaanse bevolking van het gebied. Die interactie is goed meetbaar aan de hand van de mobiliteit van mensen, en de uitwisseling van goederen en ideeën. Het onderzoek richt zich met name op de periode 6000 v. chr. tot 1492, wanneer de Spanjaarden het Caraïbisch gebied veroveren. Naast traditioneel onderzoek naar potscherven en begravingrituelen wordt een keur aan andere methodes (isotopen onderzoek, oud-DNA, bioarcheologie, ethnohistorie

en ethnografie) ingezet om deze uitwisseling inzichtelijk te maken en een heel precies beeld te verschaffen van het leven van de oorspronkelijke bewoners van dit gebied. Hofman werkt samen met een internationale en multidisciplinaire onderzoeksgroep. Daarnaast ligt haar focus op de bescherming van het cultureel erfgoed. Het indiaanse verleden ligt besloten in een zeer kwetsbaar bodemarchief. Hofman werd voor haar onderzoek verschillende malen door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) beloond met de toekenning van prestigieuze beurzen (ASPASIA (2003), VIDI (2004), VICI (2007)). In haar onderzoek betreft ze grote aantallen Nederlandse en internationale studenten. Sinds januari 2007 is zij benoemd als hoogleraar in de archeologie van het Caraïbisch gebied met bijzondere aandacht voor die gebieden waar Nederland een bijzondere historische band mee heeft. Momenteel is zij lid van het bestuur van de Faculteit der Archeologie. Sinds 2007 is zij ook bestuurslid van het Landelijk Netwerk Vrouwelijke Hoogleraren. Zij is de laatste jaren een groot aantal samenwerkingsverbanden aangegaan met Universiteiten wereldwijd en instanties en musea op de Antillen. In dit kader is Hofman als onderzoekster verbonden aan het Museo del Hombre Dominicano in Santo Domingo en als 'Affiliate Professor of Archaeology' aan het Florida Museum of Natural History, Department of Natural History, University of Florida.

Universiteit Leiden